

AHMED-İ ŞÂMLU HAYAT HİKÂYESİ VE ESERLER

Hicabi Kırlangıç*

GİRİŞ

Ahmed-i Şâmlu üzerine yazılan kitapların ortak eksikliği, söz konusu çalışmalarda şairin hayat hikâyesi ile ilgili derli toplu bir bilgiye rastlanmamasıdır. Ahmed-i Şâmlu'nun şiiri üzerine çalışmalar yapan araştırmacıların çoğu, şairin hayat hikâyesine hemen hemen hiç değinmeden doğrudan şiir tahlillerine girmektedir. Bu durum, modern şair ya da yazarların hayat hikâyeleri hakkında yeterli bilgilere ulaşmanın zorluğundan kaynaklanmaktadır. İran'da yayımlanan şiir ve anlatı kitaplarının çoğunda kitabın sahibi hakkında hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bu da araştırmacıların üzerinde çalıştıkları şair ya da yazarın hayat hikâyesine çoğu zaman ulaşamamasına neden olmaktadır. Özellikle de İran dışında İran edebiyatı üzerine araştırma yapan araştırmacılar için bu güçlük daha da artmaktadır.

Ahmed-i Şâmlu'nun kitaplarının hiçbirinde şairin hayat hikâyesine ilişkin ana hatlarıyla da olsa bilgiye rastlanmaması nedeniyle araştırmacılar da şairin hayat hikâyesi konusunu göz ardı etmeyi yeğlemişlerdir. Oysa bu araştırmacıların bir bölümünün şairle zaman zaman görüşme olanağı da olmuştur.

Ahmed-i Şâmlu ile ilgili kitaplardan birini bu genel değerlendirmenin dışında tutmamız gerekmektedir. Sözünü ettiğimiz kitap, yazar Asker-i Pâşâ tarafından şairin şiirlerinin okunuşu ve tahlili üzerine yazılmış *Be-nâm-i Heme-i Şi'rhâ-yi To* adını taşıyan iki ciltlik bir çalışmadır¹. Adı geçen çalışmanın I. cildinde şairin hayat hikâyesine ilişkin herhangi bir bölüme rastlanmazken, II. cildinde şairin son eşi Âydâ tarafından kaleme alınan kronolojik ve oldukça ayrıntılı bir hayat hikâyesi verilmiştir. Bu hayat hikâyesinin ardından da şairin hayatına ilişkin olarak onun kendi dilinden bir takım ayrıntılar aktarılmıştır. Ayrıca şairle yapılan bazı söyleşilerde şairin hayatının ayrıntılarına ilişkin bilgilere rastlanmaktadır. Biz burada eşi Âydâ'nın kaleme aldığı ve adı geçen kitapta yer alan kronolojik hayat hikâyesini² kısaltarak vermeyi ve bu hayat hikâyesine Şâmlu'nun kendi dilinden aktarılan kimi ayrıntılarla başka kaynaklardan bazı eklemelerde bulunmayı uygun bulduk. Fakat bundan önce şairin kendi hayatını konu alan bir şiirinden söz etmekte yarar vardır.

Şâmlu, son kitaplarından olan *Medâyah-i Bisile*'de yer alan "Der Cidâl bâ Hâmûş?" başlıklı uzun şiirinde hayat hikâyesini şairâne bir biçimde özetlemiştir³. Bu şiirden anlaşıldığına göre, şairin soyu Kâbil'den göç eden bir sülâleye dayanır. Şair, bu şiirde kabilesinin Türk olduğunu belirtir. Şairin soya-

* Yard. Doç. Dr., A. Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

dı da olan bu adın (Şâmlu) bir Türk kabilesinin adı olduğu zaten bilinmektedir.

I. HAYAT HİKÂYESİ

21 Âzer 1304/12 Aralık 1925 tarihinde Tahran'da Safî Ali Şah caddesindeki eski bir evde dünyaya gelir. Annesi Kevkeb-i Irâkî, babası ise Haydar-i Şâmlû'dur. Çocukluk dönemini subay olan babasının değişik şehirlerde görev yapması nedeniyle Reşt, Semîrem, İsfahan, Âbâde ve Şiraz gibi şehirlerde geçirir.

İlkokulu 1310-1316/1931-1937 tarihleri arasında Hâş, Zâhidân ve Meşhed şehirlerinde tamamlar.

1317-1320/1938-1941 yılları arasında liseyi Bircend, Meşhed ve Tahran gibi şehirlerde okur. Lise son sınıftayken Almanca öğrenmek amacıyla Tahran'daki teknik liseye kaydolur.

1321-1323/1942-1944 yılları arasında babasının Jandarma teşkilatını düzene koymak için Gorgan ve Türkemen Sahrâ'da görevlendirilmesi üzerine Şâmlu da ailesiyle birlikte İran'ın kuzey bölgesine geçer ve burada siyasi faaliyetlere katılır. Bu faaliyetlerinin sonucu olarak Tahran'da yakalanarak Sovyetler Birliğinin Reşt'te yer alan hapishanesine gönderilir.

1324/1945 yılında haptisten çıkarak ailesiyle birlikte Rızâiye şehrine gider. Ardından lise dördüncü sınıfa devam eder.

1325/1946 yılında Tahran'a dönerek öğrenim hayatına son noktayı koyar.

1326/1947 yılında ilk evliliğini yapar. Şairin çocukları ilk eşi Eşref'tendir. Bu evlilik, şairin babasının arzusu doğrultusunda gerçekleşmiş ve ayrılıkla sonuçlanmıştır⁴. Yine aynı yıl İbrâhîm-i Deylemkâniyân aracılığıyla ilk şiir kitabı *Âhenghâ-yi Ferâmûş Şode*'yi (Unutulmuş Şarkılar) yayımlar.

1327/1948 yılında beş sayı çıkıp kapanan haftalık *Suhen-i Nov* dergisinin yayın kurulunda yer alır.

1329/1950 yılında yedi sayı çıkan haftalık *Rovzene* dergisinde görev alır.

1330/1951 yılında ikinci şiir kitabı *Kat'nâme*'yi yayımlar.

1331/1952 yılından başlayarak yaklaşık iki yıl süreyle Macaristan elçiliği kültür müşavirliği görevini üstlenir. Yine 1331/1952 yılında haftalık *Âteşbâr* dergisinin başyazarlığını üstlenir.

1332/1953 yılında *Âhenhâ ve İhsâs* adlı şiir kitabını bastırır, fakat bu kitap daha matbaadayken polis tarafından yakılır. Bu kitabın tek mevcut nüshası Nîmâ ile ilgili çalışmalarıyla tanınan yazar Sîrûs Tâhbâz'da bulunmaktadır.

HİCABİ KIRLANGIÇ

1333/1954 yılında siyasi tutuklu olarak yaklaşık on dört ay hapis yatar.

1334/1955 yılında hapisten çıkar. Eşi Âydâ'nın belirttiğine göre basıma hazır dört şiir kitabı Takî-yi Nakkâşiyân tarafından basılmak üzere alınır, fakat bu kitaplardan bir daha haber alınamaz.

1336/1957 yılında *Hevâ-yi Tâze* adlı şiir kitabını yayımlar. Aynı tarihte *Bâmşâd* dergisinin başyazarlığını üstlenir. Yine aynı yıl ikinci evliliğini Tûsi-yi Hâirî ile yapar. Şairin babasının ölümü de aynı yıl vuku bulur.

1337/1958 yılında *İtilâât-i Mâhâne*'nin 11. dönem başyazarlığını yapar. Şair aynı yıl sinemaya yönelir ve Sistan ve Belûçîstân belgesellerini hazırlar. Ayrıca çeşitli senaryolar yazar.

1339/1960 yılında *Bâğ-i Âyine* adlı şiir kitabını yayımlar.

1340/1961 yılında ikinci eşinden ayrılır. Aynı yıl *Kitâb-i Hefte*'nin başyazarlığını üstlenir.

1343/1964 yılında üçüncü ve sonuncu eşi Ayda ile evlenir. Bu arada *Ayda der Âyine ve Lahzahâ ve Hemîşe* adlı şiir kitaplarını yayımlar.

1344/1965'te *Âyda: Direht ve Hancer ve Hâtire* adlı şiir kitabını yayımlar.

1345/1966'te *Kaknûs der Bârân* adlı şiir kitabını yayımlar.

1346/1967'de İran Yazarlar Merkezi'ne üye olur. Haftalık *Hûşe* dergisinin kültür-edebiyat bölümünün yönetimini üstlenir.

1348/1969'da *Hûşe* dergisi Savak tarafından kapatılır. Aynı yıl Şâmlu'nun şiirlerinden bir seçme ve *Mersiyehâ-yi Hâk* adlı şiir kitabı yayımlanır.

1349/1970 yılında *Şukuften der Mih* adlı şiir kitabı yayımlanır.

1351/1972 yılında tedavi amacıyla Almanya'ya gider ve boynundan ameliyat olur.

1352/1973 yılında *İbrahim der Âteş* adlı şiir kitabı yayımlanır. Aynı yıl *Derhâ ve Dîvâr-i Bozorg-i Çîn* adlı deneme kitabı yayımlanır.

1352/1974 yılında *Ez Hevâ ve Âyinehâ* adlı şiir kitabını yayımlar.

1354/1975'te *Hâfız-i Şîrâz* adlı çalışması yayımlanır.

1355/1976 yılında Pen Club'ın daveti üzerine ABD'ye gider. Aynı yıl Yaşar Kemal ile tanışır.

1356/1977'de *Deşne der Dîs* adlı şiir kitabı yayımlanır. Mîrâs adlı biyografisini tamamlar fakat basılmaz. Rejimin siyasetlerini protesto amacıyla İran'dan ayrılır ve bir yıl süreyle ABD'de ikamet eder. Aynı yıl Emir Kebir yayınları tarafından şairin şiirlerinden bir seçme yayımlanır.

AHMED-İ ŞÂMLU

1357/1978'de ABD'den ayrılarak İngiltere'ye gider. Aynı yılın İsfend/Şubat-Mart ayında İran'a döner. Uzun süredir üzerinde çalıştığı *Kitâb-i Kûçe*'nin birinci defterini yayımlar. İran Yazarlar Merkezi yönetim kurulu üyeliğine seçilir. Dergi ve gazetelerde çeşitli makaleler yayımlar.

1358-1359/1979-1980'de haftalık *Kitâb-i Cum'e*'nin başyazarlığını üstlenirse de bu dergi kapatılır. *Terânehâ-yi Kûçek-i Gurbet* adlı şiir kitabını yayımlar. *Kitâb-i Kûçe*'nin ikinci defteri çıkar. Şair tarafından çeşitli şiir kasetleri çıkarılır. İran Yazarlar Merkezi yönetim kurulu üyeliğine ikinci kez seçilir.

1360/1981'de *Kitâb-i Kûçe*'nin ikinci defterini yayımlar. İran Yazarlar Merkezi yönetim kurulu üyeliğine üçüncü kez seçilir.

1362/1983'te şiirlerinden bir seçki yayımlanır.

1367/1988'de İkinci Uluslar Arası Edebiyat Kongresine katılma daveti alarak Almanya'ya gider. Şâmlu'nun bu kongredeki tebliği, "Ben Ortak Derdim; Beni Haykır" başlığını taşımaktadır. Aynı yıl Almanya üzerinden çeşitli Avrupa ülkelerine giderek oradaki kültür ve edebiyat faaliyetlerine katılır ve ardından da İran'a döner.

1369/1990'da Amerika'ya gider. Orada şiir gecelerine katılır ve çeşitli edebiyat programlarında konuşmalar yapar. Amerika'da boynundan ikinci kez ameliyat olur.

Berkeley Üniversitesinde İranlı öğrencilere çağdaş İran edebiyatı dersleri vermek üzere misafir öğretim üyesi olarak bir dönem görev yapar.

Aynı yıl, kendisine Newyork İnsan Hakları Örgütü (Human Rights Watch) tarafından "Free Expression" ödülü verilir.

1370/1991'de Amerika'dan Almanya'ya, oradan da İran'a döner.

1371/1992'de *Medâyah-i Bi Sile* adlı şiir kitabı İsveç'te yayımlanır.

1372/1993 yılında eşi Ayda'nın şairin şiirlerinden yaptığı seçki yayımlanır. Aynı yıl *Kitâb-i Kûçe*'nin dördüncü defteri yayımlanır.

1373/1994 yılında, İsveç'te oturan İranlıların davetiyle İsveç'e gider.

1374/1994'te 21-22 Ekim'de Kanada'nın Toronto Üniversitesinde Şâmlu kongresi düzenlenir.

1375/1996'da boynundan ve ayağından ameliyat olur.

1376/1997'de ayağından tekrar ameliyat olur. Bacağındaki hastalık i-lerler ve Tahran'da şairin sağ bacağı dizinden kesilir.

Aynı yıl *Der Âstâne* adlı şiir kitabını yayımlar.

Kitâb-i Kûçe'nin beşinci defteri yayımlanır.

HİCABİ KIRLANGIÇ

Şairin şiirlerinden yapılan bir seçki *Der Cidâl bâ Hâmûşî* adıyla yayımlanır.

1377/1998 *Bonbesthâ ve Bebrhâ-yi Âşık* adıyla şairin şiirlerinden yapılmış bir seçki daha yayımlanır.

1378/1999 Şâmlu, *Kitâb-i Kûçe* üzerinde yoğunlaşır ve bu çalışmanın birkaç cildi basılır. Daha önce yurt dışında basımı yapılmış olan *Medâyah-i Bisile* İran'da ilk kez basılır.

Bu arada çeşitli tarihlerde şairin şiirlerinden yapılan çok sayıda seçki çeşitli dünya dillerinde yayımlanır.

Ahmed-i Şâmlu, geçirdiği uzunca bir hastalık döneminin ardından 23 Temmuz 2000 Pazar akşamı, İran saatiyle 21.00'de 75 yaşında ölür⁵.

Şâmlu, üç evlilik yapmış, birinci evliliği babasının iradesi doğrultusunda gerçekleşmiş ve ayrılıkla sonuçlanmıştır. Şâmlu'nun çocukları Eşref adındaki bu ilk eşindedir İkinci evliliğini Tûsfî-yi Hâirî ile yapmış ve bu evlilik de ayrılıkla sonuçlanmıştır.

II. ESERLER

Daha çok şair yönüyle tanınmış olan Ahmed-i Şâmlu, yazar ve mütercim olarak da karşımıza çıkar. Ayrıca onun kendi şiirleri başta olmak üzere Mevlânâ'nın ve Nîmâ Yûşic'in şiirlerini seslendirdiği kaset çalışmaları da anılmaya değer çalışmalardır. Bir de Şâmlu'nun ömür boyu üzerinde çalışmayı sürdürdüğü *Kitâb-i Kûçe* adlı sözlükvârî bir çalışması da aydın çevrelerde büyük ilgi gören bir çalışma olmuştur. Bu çalışmada, halk dilindeki çeşitli kelime deyimler ile argo kelimeler derlenmiştir.

Ahmed-i Şâmlu'nun şiirleri dışında öykü ve piyeslerinden başka çok sayıda çeviri kitabı da bulunmaktadır. Bu çeviriler, dünya şiirinden yapılmış çeviriler, öyküler ve romanlardan oluşmaktadır. Şâmlu'nun şiir kitaplarından başka iki öykü kitabı, sekiz kitapta toplanan şiir çevirileri, yirmi bir kitap oluşturan öykü ve roman çevirileri, beş adet çeviri piyes ile üç ayrı klasik metin çalışması (*Hâfiz-i Şîrâz, Efsânehâ-yi Heft Gonbed, Terânehâ*) vardır.

Şâmlu'nun telif ve çeviri şiir kitaplarıyla diğer telif çalışmalarının listesi aşağıdadır.

Ahmed-i Şâmlu'nun Eserleri

<u>Şiir Kitapları</u>	<u>İlk Basım Yılı</u>
1- <i>Âhenghâ-yi Ferâmûş Şode</i>	1324/1945
2- 23	1330/1951
3- <i>Kat'-nâme</i>	1330/1951
4- <i>Âhenhâ ve İhsâs</i>	1332/1953
5- <i>Hevâ-yi Tâze</i>	1336/1957
6- <i>Bâğ-i Âyine</i>	1339/1960
7- <i>Ayda der Âyine</i>	1343/1964

“Bu kitapta bir araya getirilmiş olan parçalar, yakılması gereken, bir yana bırakılması gereken yazılardı aslında. Aslında bu yazılar, yazılmasalardı daha iyi olurdu. Bu durum kitabın basımından önce benim için bilinen bir durumdu.

Bu kitabın yazıları, çok çabuk unutulmuş şarkılardır. Bunlar, havada kayboluveren kıvılcımlardır. Bu yazılar, bir böceğin çarpması sonucu bit telden oluşan titreşimler gibi ya da sıcak bir yaz gecesinde meltemin kısacık soluğu gibi sadece kendi içinde hayat taşırlar; yani iz bırakmazlar, kalıcı olmazlar, unutulurlar.

Kısacası ey okuyucu, senin okumak istediğin kitap ne yazık ki bu tür yazıları içerir. Sen bu kitabı okumakla yeni bir şey okumuş ve bilinmeyen bir tada ermiş olmazsın. Ve ben, seni vaktini böyle boşa harcamakta olduğum için, ne kadar üzgün olduğumu nasıl diyeyim?

Bu parçaların bir bölümü çok önce yazılmış olup bir şeyler yazmak isteyen birinin ilk eserleridir. Dolayısıyla ey okuyucu! Sana hiçbir eleştiri ve hiçbir görüş belirtme hakkı verilmiyor. Okuyup geç, unut ve benim kitabımı görmezden gel. Bunlar olabildiğince çabuk yitip gitmesi gereken çalışmalarıdır. Bunlar, yürümek isteyen bir çocuğun ilk adımlarıdır; elleriyle duvardan tutunan, ayakları titreyen, gevşek ve müteredit, düzensiz yürüten çocuğun adımları.

Öyleyse sen ey okuyucu. Kitabı okuyabilirsin ya da okumayıp bir yana fırlatabilirsin. Fakat bence senin de kalemi eline alıp bir şeyler yazman en iyisi. Ancak sen daha iyi bir şey yaz, daha yeni bir şey yaz...”¹⁰

Aslında Şamlu'nun bu cümleleri onun şiir yeteneğinin güçlü olduğunu gösteren kanıtlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu önsöz, eski edip ve şairlerin eserlerine yazdıkları dibâceleri anımsatmaktadır.

Sonuç olarak, Âhenghâ-yi Ferâmûş-şode, büyük bir şairin ilk çalışması olması bakımından önemlidir. Şairin kendisi de bu kitabı kendi şiir kitapları arasında saymama eğilimindedir.¹¹

23 (Tahran 1330/1951)

İlk baskısı müstakil olarak yapılan ve daha sonra sansür edilmiş biçimiyle şairin *Mersiyehâ-yi Hâk* adlı şiir kitabında yer alan 23, şiirden çok bir hikâye niteliği taşır. Şamlu, bu çalışmasından söz ederken “Ben 23 şiirinden sonra şekillendim.”¹² demektedir. Bu çalışmanın gerçek bir şiir yapısı taşımadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu şiirde herhangi bir vezinden, iç âhenkten ve musikiden söz edilemez. Birinci tekil şahsın diliyle yazılmış olan 23'teki “ben”, şairin bireysel beninden çok bütün herkesi temsil etmektedir.¹³

23, iki bölümden oluşur. Birinci bölümü beş kıtadan oluşurken, ikinci bölümü sadece bir kıtadır. Basım yılıyla aynı yıl yazılmış olan bu şiir, Şamlu'nun ifadesine göre, ABD başkanı ...'in İran'a gelişini protesto için düzenlenen görülmemiş büyüklükte bir gösteri ve sonrasında güvenlik güçleri-

HİCABİ KIRLANGIÇ

nin göstericiler üzerine ateş açarak bir çok insanın ölümüne yol açması üzerine gösteri gününün gecesi yazılmıştır¹⁴. Bu şiirin adının kimi kaynaklarda 23 *Tîr* (23 Kurşun) şeklinde de kaydedilmiş olması da bu olaya işaret etmektedir.

Kat'-nâme (Tahran 1330/1951)

Kat'-nâme'de “Şukûfehâ-yi Sorh-i Yek Pîrâhen” (Bir Gömleğin Kırmızı Çiçekleri), “Surûd-i Merdî ki Hodeş râ Koşte Est” (Kendini Öldüren Adamın Şarkısı), “Surûd-i Bozorg” (Büyük Şarkı) ve “Kasîde Berâyi İnsân-i Mâh-i Behmen” Behmen Ayı İnsanı İçin Kaside) adlarını taşıyan dört uzun şiir yer almaktadır.

Kat'-nâme, Fereydûn-i Rehnûmâ tarafından “Çûbîn” müstear adıyla kaleme alınan uzunca bir girişle başlamaktadır¹⁵. Ayrıca kitabın ikinci basımında sözünü ettiğimiz girişten önce Asker-i Pâşâyî'nin bir yazısı yer almaktadır. Bu yazıda Pâşâyî, *Kat'-nâme*'yi tanıtmakta ve kitabın ilk iki şiirinin kısa bir tahlilini yapmaktadır¹⁶.

Kat'-nâme'de yer alan şiirlerin ilkiyle sonuncusu 1329/1950 tarihli, diğer ikisi ise 1330/1951 tarihlidir. *Kat'-nâme*, *Kebûter-i Sulh* dergisinde yazılan eleştiri yazısında da belirtildiği gibi¹⁷ şairin kendi şiir geçmişine yönelttiği bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Şâmlu'nun on dokuz yaşında Hitler tarafırlığı nedeniyle hapse girişi ve bu duygularla yazdığı şiirler, bu kitapla adeta reddedilmektedir. Yeni yönelişleriyle şair, eski şair benini öldürdüğünü “Kendini Öldüren Adamın Şarkısı” (Surûd-i Merdî ki Hodeş râ Koşte Est) adlı şiiriyle ilan etmektedir:

“Ne su verdim,
Ne bir dua okudum,
Dayadım boğazına hançeri
Ve uzun bir kısaltmada
Öldürdüm onu.

Ona dedim:
“-Düşmanın ağzıyla konuşursun ha!”
Ve onu öldürdüm!

Benim adımlı taşıyordu
Ve hiç kimse bana onun kadar yakın değildi,
Ve beni yabancılaştırdı

Size”¹⁸

Şairin kitabına ilk önce bu kitabıyla geçmişi bir yana bırakıp bir günahattan döner gibi eski şiir çalışmalarından vazgeçtiğini ima edercesine *Şi'r-i Sefid-i Gufrân* adını verdiği¹⁹ ve sonradan geçmişi kesip attığını ya da bir ateşkes ilanıyla geçmişi bir yana bıraktığını ima eden *Kat'-nâme* adında karar kıldığı tesadüfi değildir. Şâmlu da kitabının ikinci şiiri olan ve yukarıda bir bölümünü verdiğimiz şiirle kitabın ilk şiiri (Tâ Şukûfe-i Sorh-i Yek Pîrâhen)

hakkında “Bu şiir ve ikinci şiir, benim bir avuç gevşek şiirin ve romantik ve değersiz parçaların *Âhenghâ-yi Ferâmûş-şode* adlı kitapta yayımlanması gibi çocuksu yanlışından duyduğum pişmanlığım ve ruhsal acımın doğrudan ürünüdür. (...) Geç, ama ansızın uyandım. (...) *Âhenghâ-yi Ferâmûş-şode* samimi olarak büyük bir hata gibi itarâf ve mahkum edilmeliydi.” demektedir²⁰.

Kitabın “Surûd-i Bozorg” adını taşıyan üçüncü şiiri “bilinmeyen Koreli yoldaş’a” sunulmuş ve Koreli devrimcilere övgü için yazılmış bir şiirdir. “Kasîde Berâyi İnsân-i Mâh-i Behmen”²¹ başlıklı dördüncü şiir ise Rıza Şah yönetimi tarafından tutukluymen öldürülen Dr. Takî-yi Errânî’nin ölüm yıldönümü (14 Behmen) münasebetiyle kaleme alınmış bir şiirdir²².

Kat’-nâme, Nîmâî ve neo klasik (nov-kudemâyî) diye ikiye ayırabileceğimiz yeni şiirin toplumda belirli bir kabul gördüğü ve kökleşmeye başladığı 1330 yılında yayımlanmış olmakla birlikte dil bakımından yetkinlikten yoksun bir çalışmadır²³. Bu kitaptaki şiirler coşkulu şiirler olmakla birlikte, bu şiirlerde dil ve şiirsellik açısından hissedilir bir oturmamışlıktan söz edilebilir. Bu kitap konusunda eleştirmenlerin birleştikleri ortak noktayı Şams-i Lengerûdî’nin şu iki cümlesiyle ifade edebiliriz: “Bu kitap Ahmed Şâmlu gibi bir şaire ait olmasaydı, bugün ondan geriye hiçbir iz kalmazdı. (...) *Kat’-nâme*, esas olarak Şâmlu şiirinin tekâmül seyrinin incelenmesi açısından değer taşımaktadır.”²⁴

Âhenhâ ve İhsâs (Tahran 1332/1953)

Şâmlu’nun *Âhenghâ-yi Ferâmûş-şode*’den sonra yayımlanmış ikinci şiir kitabı *Âhenhâ ve İhsâs* adını taşır. 1332/1953 yılında basılan bu kitap matbaada polis tarafından yakılır²⁵. Şairin ifadesine göre, bu kitaplardaki şiirler Tudeh partisi tarafından çıkartılan gazetelerde yayımlanmış şiirlerdir²⁶. Bu kitaptan geriye sekiz şiir kalmış olup bu şiirlerin beşi şairin bir sonraki şiir kitabı olan *Hevâ-yi Tâze*’ye taşınmıştır²⁷. Bu şiirler şu adları taşımaktadır: “Semfonî-yi Târik” (s. 239), “Der Rezm-i Zindegî” (s. 98), Merd-i Mucesseme” (s. 101), “Kebûd” (s. 117), “Bâzgeşt” (s. 15). Diğer üç şiirden “Morg-i Deryâ” adını taşıyan *Bergozîde-i Eş’âr-i Ahmed-i Şâmlû*’da (Tahran ts.) yayımlanmıştır²⁸. Mihr 1330/Ekim-Kasım 1951 tarihli “Mersiye” adlı şiir, şairin şiirlerinden yapılmış seçmelerde yayımlanıp yayımlanmadığı tespit edilemezken şairle teşrik-i mesaisi bulunan Asker-i Pâşâyî’nin Şâmlu hakkındaki çalışmasına alınmıştır. *Hevâ-yi Tâze*’ye alınmayan ve “Berâ-yi Hûn u Mâtik” adını taşıyan üçüncü şiir ise Şâmlu’nun *Mersiye-hâ-yi Hâk* adlı şiir kitabına taşınmıştır²⁹.

Hevâ-yi Tâze (Tahran 1336/1957)

Hevâ-yi Tâze, genellikle şairin daha önceki şiir kitaplarında yer alan şiirlerin belirli bir düzenlemeyle bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir çalışmadır. Eleştirmenlerin Şâmlu’nun asıl şiir serüveninin *Hevâ-yi Tâze* ile birlikte başladığında ve Şâmlu şiiri konusunda ancak *Hevâ-yi Tâze*’den itibaren yargıda bulunmanın sağlıklı olacağına³⁰ hemfikir oldukları bilgisine, Şâmlu’nun adı geçen kitabını daha önceki şiir kitaplarında yer alan şiirlerin-

HİCABİ KIRLANGIÇ

den oluşturduğu, başka bir deyişle *Hevâ-yi Tâze*'nin şairin *Kat'-nâme*'nin ilk basım yılı olan 1330/1951'e dek yazdığı şiirlerden yaptığı bir ayıklamanın ürünü olduğu ayrıntısını eklemekte yarar vardır. Şairin kendisi *Hevâ-yi Tâze*'deki şiirlerin bir bölümünün şairin ikinci kez girdiği hapis hayatında yazıldığını belirtir³¹.

Ek olarak, şairin ilk çalışmasının kendisinin de istediği gibi bir yana bırakıp unutsak bile ondan sonra yayımlanmış olan *Kat'-nâme* ile *Âhenhâ ve İhsâs* adlı şiir kitaplarını hesaba katmadan Ahmed-i Şâmlu'nun şiir serüveni konusunda değerlendirmede bulunmak güçleşecektir.

Hevâ-yi Tâze, *Âhenghâ-yi Ferâmûş-şode*'den on yıl sonra yayımlanır. Şairin *Hevâ-yi Tâze*'deki şiirlerini okuduğumuzda, onun şiirlerinin asıl altyapısını, şairin toplumsal izlenim ve etkilenmelerinin oluşturduğunu görürüz. Onun şiiri bir bakıma sevginin ve nefretin, umudun ve umutsuzluğun, acının ve sevincin, saldırı ve kaçışın serüvenidir. Bununla birlikte bu duyguların esas odağı toplumdur³².

Hevâ-yi Tâze'nin ilk basımının ilk sayfasında yer alan

“hilkatimin isyanını
şeytan bilir
Tanrı bilmez.”

ibaresi, o dönemin havasına uygun, isyan kokan, ama aynı zamanda romantik bir ifadedir³³. Bu ibare kitabın daha sonraki basımlarında yer almaz.

Hevâ-yi Tâze, sekiz bölümden oluşur. Birinci bölümde, daha çok çahar pâre ve mesnevi kalıplarında yazılmış şiirler bir araya gelmiştir. Bu bölümde şair, ağırlıklı olarak bireysel temaları işlediği şiirleriyle okuyucu karşısına çıkar. Diğer bölümlerdeki şiirlerse Nîmâî tarzda yazılmış şiirlerle “şi'r-i sepîd” kategorisinde yer alan şiirlerdir. Nîmâî tarzda yazılmış şiirlerin kimilerinde Nîmâ'nın açık etkisini rahatlıkla fark ederiz.

Hevâ-yi Tâze, Lengerûdî tarafından 1336/1957 yılında yeni şiir alanında yayımlanmış en önemli ve en yol açıcı kitabı olarak nitelenir³⁴. Lengerûdî şöyle devam etmektedir: “Bu kitap, 30'lu (1957-67 arası) yılların şiir zevkine çahar pare tarzının egemen oluşu nedeniyle önemli ve yol açıcı olarak görülmek şöyle dursun, şiir çevrelerinde pek ciddiye bile alınmamıştır. Çünkü *Hevâ-yi Tâze*'de yer alan çahar-pareler, o yılların birinci sınıf çahar-pareci şairlerinin (Nâdir-i Nâdirpûr, Nusret-i Rahmânî, Fereydûn-i Muşîrî) yazdıkları çahar-parelerden daha düzeyli değildir. Buna ek olarak *Hevâ-yi Tâze*'deki mensur şiirler de henüz belirli bir biçim kazanamamış ve Şâmlu'nun sonraları ulaştığı musikiye ulaşmamışlardı. Ayrıca bundan birkaç yıl önce Gulâm Huseyn-i Garîb tarafından *Şikest-i Hamâse* adıyla, Ahmed-i Şâmlu'nun mensur şiirlerinden geri kalmayan mensur şiirlerden oluşan bir kitap yayımlanmıştı. Aslında *Hevâ-yi Tâze*, Şâmlu'nun sonraki şiir kitaplarının etkisi sayesinde modern İran şiir tarihinde kendine bir yer bulabilmiştir.”³⁵

Hevâ-yi Tâze'nin yayımlanışından bir ay sonra çağdaş İran şiirinin önemli temsilcilerinden Mehdi Ehavân-i Sâlis tarafından bu kitap hakkında "Dem Zedenî Çend der *Hevâ-yi Tâze*" adıyla bir değerlendirme kaleme alınır³⁶. Bu değerlendirme, Nîmâ'nın önde gelen takipçilerinden ve neo-klasik (nov-kudemâyî) şiirin önemli isimlerinden birinin kaleminden çıkması bakımından oldukça önemlidir.

Mehdi Ehavân-i Sâlis, bu değerlendirmesinde Şâmlu'nun şiir alanındaki arayışını ve gözü karalığını övdükten sonra sürekli arayış halinde olmanın da bazı sakıncaları olduğunu vurgular. Şâmlu'nun şimdiye kadarki şiir çalışmalarının onun nihâi sıçrayışı olmadığına inandığını, eğer bu çalışmalar onun nihâi sıçramasıysa bu sıçrayıştan olumlu bir şey elde edilmemiş olduğunu ekleyerek *Hevâ-yi Tâze*'nin Şâmlu şiirinin nihâi noktası olamayacağını belirtir. Ehavân-i Sâlis, şiir adına Ahmed-i Şâmlu'dan ümitlidir. Çünkü o, gençliğin basamaklarını yeni çıkmıştır ve üstelik şiirde ısrarlı ve çalışkandır. Ehavân-i Sâlis'in *Hevâ-yi Tâze*'ye ilişkin ilk tespiti, şairin çok konuşuyor olması ve "ben" zamirinin toplumsal benden ziyade bireysel ben oluşudur. Yazar, Şâmlu'nun bu kitaptaki şiirlerinde klasik şiirden oldukça az etkiler taşıdığını, klasik şiiri fazla okumamış olduğunu, buna karşılık çağdaş şiirden, özellikle de Nîmâ Yûsîc'den oldukça fazla etkilendiğini belirtir. Yazara göre Şâmlu, Nîmâ'nın en seçkin ve çok yetenekli çömezidir. Bu etkilenmenin bu süreçte normal karşılanması gerektiğini belirten Ehavân-i Sâlis, Şâmlu'nun Avrupa şiirinden etkilenişi hususunda kendisini bir şeyler söyleyecek yeterlikte bulmadığını belirterek bu konuyu gündeme getirmekten kaçınır.

Ehavân-i Sâlis, bu değerlendirmelerin ardından *Hevâ-yi Tâze*'de yer alan şiirlerin biçimlerini sınıflandırmaya yönelir. Ona göre *Hevâ-yi Tâze*'de form bakımından birkaç çeşit şiir vardır:

- 1- İran şiirinde yaygın kalıplardan olan dubeytiler (çahar-pâre). Bu kitapta sekiz adet çahar-pâre mevcuttur.
- 2- Nîmâî tarzda yazılmış serbest şiirler. Yazara göre kitabın en başarılı, en duygulu ve en güzel şiirleri bu tarz şiirlerdir.
- 3- Bir adet mesnevi ve form bakımından mesneviye benzeyen iki üç şiir.
- 4- Ritmik serbest form.
- 5- "Formsuz form", yani belirli bir şekilden yoksun olan vezinsiz ve kafiyesiz "sepîd" şiirler. Yazara göre kitapta yirmi yedi adet bu tarz şiir mevcuttur. Şairin son şiirleri genellikle bu tarzdadır ve Ehavân-i Sâlis, bu şiirleri diğerlerinden ayırmakla şairin sanki şiir serüveninde ve arayışında sonunda böyle bir beğeniye ve seçime ulaştığını söylemek istemektedir, değerlendirmesini yapar. Ona göre Şâmlu bu tarzda öncü değildir, fakat bu beğeni ve ilgiye sahip kimselerdendir ve anlaşılan, kendisi bu tarz şiirlerle olan gönül bağı diğer şiirlerinden daha fazladır.

Oysa Ehavân-i Sâlis'e göre "sepîd" şiirler, bu kitabın en zevksiz, duygusuz ve en hedeften uzak şiirleridir ve şair kayıtlardan kurtulmak için böyle bir yola yönelmişken daha olumsuz kayıtlarla karşı karşıya kalmıştır. Mehdi

Ehavân-i Sâlis, bu yargısının hemen ardından, kayıtlardan kurtulma çabasını olumsuzlamadığını, bunun çok olumlu sonuçlarının olabileceğini ve şairi daha bâkir coğrafyalara götürebileceğini, ancak Şâmlu'nun söz konusu şiirlerinde bu özgürlüğü iyi değerlendiremediği için şiirinin başına çorap ördüğünü ifade eder.

Ehavân-i Sâlis, *Hevâ-yi Tâze*'de sözünü ettiği formlardan ritmik serbest form diye nitelediği formu önemser ve bu tarzın Şâmlu'nun vezinde getirdiği bir yenilik olduğunu vurgular. Şâmlu'dan önce bu tarz çalışmalar olmuşsa da bu çalışmalar sonuca ulaşan çalışmalar değildir. Yazara göre Şâmlu, bu tarzı geliştirerek şiirde izlenebilecek bir yol haline getirmiştir.

Ehavân-i Sâlis'e göre Şâmlu "sepîd" şiirlerde başarısız olmuştur. Yazar, Şâmlu'nun bu kitapta yer alan "sepîd" şiirlerindeki olumsuz yönleri bilimsel bir üslupla ortaya koyar ve şu şekilde sıralar:

- 1-Tekrar (bazen bütün bir şekilde ve bazen kimi varyasyonlarla),
- 2-Tezat,
- 3-Karînecilik,
- 4-Sıradan bir konuyu derin göstermek için sözü ya da konuyu sürün-cemede bırakmak,
- 5-Kelimelerle oynamak,
- 6-Art arda tamlamalar sıralamak,
- 7-İçî boş sözlere başvurmak ve sözü uzatmak,
- 8-Sıfatları art arda sıralamak,
- 9-Zarfı mazruftan daha büyük hale getirmek.

Mehdi Ehavân-i Sâlis, Ahmed-i Şâmlu'nun "şi'r-i sepîd"de karar kılmaya niyetlendiğini sezinleyerek Şâmlu adına kaygıya kapılarak onu "şi'r-i sepîd"i terk etmeye teşvik etmişse de o bu tarza daha sıkı sarılmış ve *Hevâ-yi Tâze*'de yakalayamadığı başarıyı uzun ve ısrarlı bir sertüvenden sonra yakalamıştır.

Abdu'l-Alî-yi Destgayb, Şâmlu'nun şiirlerini tahlil ettiği kitabında, Ehavân-i Sâlis'in söz konusu eleştirilerini değerlendirmiş ve Ehavân-i Sâlis'e, tespit ettiği ve bizim de yukarıda sıraladığımız zaaf noktalarına ilişkin örnekler getirmediği eleştirisini yöneltmiştir. Ayrıca Destgayb'e göre "art arda tamlamalar sıralamak" (6. zaaf) ile "sıfatları art arda sıralamak" (8. zaaf) hemen hemen aynı şeydir ve bu tek maddede ele alınmalıdır. Çünkü sıfatlar da sonuçta tamlamanın parçalarıdır. Ayrıca bu başlı başına kusur sayılamaz. Bu kullanım şair tarafından ustalıkla gerçekleştirilmişse şiirin lehine bir durumdur. Şair bu kullanımda başarısız olmuşsa o zaman şiirin aleyhinedir ve bir kusurdan söz edilebilir. Destgayb de Şâmlu'nun tamlamalar ve sıfatlar konusunda başarısızlığa düştüğü konusunda Ehavân-i Sâlis'e hak vermektedir. Çünkü Şâmlu'nun bu tasarrufu, onun bazı şiirlerini karmaşık duruma getirmekten başka bir işe yaramamıştır³⁷. Ayrıca Destgayb, bu kitabında Ehavân-i Sâlis'in eksikliğini tamamlayarak onun sıraladığı zaaf noktalarına *Hevâ-yi Tâze*'den örnekler getirmiştir³⁸.

***Bâg-i Âyine* (Tahran 1339/1960)**

1339/1960 yılında ilk basımı yapılan *Bâg-i Âyine*, altı bölüm olarak düzenlenmiştir. Bu bölümlerde toplam kırk dört şiir yer almaktadır. Bu kitaptaki şiirlerin çoğunda yazılış tarihi bulunmadığından, bu şiirlerin kronolojik değerlendirilmesi olanağından büyük ölçüde mahrumuz. Bununla birlikte bu kitaptaki şiirlerin 1336-1339 yılları arası yazılmış şiirler olduğu söylenebilir.

Kitabın birinci bölümünde yer alan şiirlerin tamamı eski tarz şiirlerdir. Bu bölümde yer alan “Hâb-i Vecînger” ise *Âhenghâ-yi Frâmûş-şode*’de yer alan ve eleştirmenlerce *Âhenghâ-yi Ferâmûş-şode*’nin en iyi şiiri³⁹ olarak nitelenen “Hâb-i Dehkân”ın bir takım düzeltmelerle bu kitaba taşınmış şeklidir.⁴⁰

Bu kitabın az sayıda şiirinde, şairin eski şiirlerinde görülen coşku ve lirizm görülürken, geriye kalan şiirlerde bir durağanlık, dalgınlık ve yorgunluk havası egemendir. Bu bakımdan *Bâg-i Âyine*, şairin uzun şiir yolculuğunda daha sonraki menziller hareketten önce dinlenip soluklanma olarak nitelenebilir.

***Âydâ der Âyine ve Lahzehâ ve Hemîşe* (Tahran 1343/1964)**

Şâmlu, *Ayda der Âyine* ve *Lahzehâ ve Hemîşe* adlarını verdiği iki ayrı kitabının ilk basımını bir kitap halinde gerçekleştirmiştir. Bu iki kitap, ikinci baskıda birbirinden ayrılmıştır. *Âydâ der Âyine*’nin ikinci basımı 1350/1971’de, *Lahzehâ ve Hemîşe*’nin ikinci basımı ise 1356/1977’de gerçekleşmiştir.

Bu kitaplarda yer alan şiirlerin çoğu, “sepîd” denilen ya da mensur şiir diye nitelenen tarzda yazılmış şiirlerdir.

Şems-i Lengerûdî, *Âydâ der Âyine* hakkında şunları söylemektedir: “Şâmlu’nun *Âydâ der Âyine*’si ilk basımı üzerinde geçen otuz yılı aşkın süre içerisinde büyük bir okuyucu kitlesine sahip olmuştur. Bu bakımdan bu kitap, klasikler arasında sayılmalıdır. *Âydâ der Âyine*’den sonra yayımlanan eserler de okuyucu tarafından büyük ilgi görmüştür. *Âydâ der Âyine*’deki şiirlerin okuyucu üzerindeki derin etkisi, her zaman bu şiirlerin hamâsi-lirik derinliğinden ve samimiyet ve coşkusundan kaynaklanmaktaysa da bu şiirlerin mukaddes kitaplardan esinlenilmiş peygamberâne ve mitolojik edâsının ve otantik tarzının okuyucu üzerindeki etkisi de bundan geri kalır bir etki değildir. Görünen o ki aslında Şâmlu’nun mitolojik edâsı, onun coşku ve bilincini kuvveden fiile çıkarmıştır. Bu edâ, zamanla Şâmlu’nun diline kimlik kazandırarak “Şâmlu dili” diye ünlenmiş, yeni şiirin mecrâsını Nîmâ ve Ehavân’ın vezinli dilinden alıp başka bir yöne yöneltmiş ve nesir alanına dâhil etmiştir.”⁴¹

Ancak Şâmlu’nun mensur şiirlerinin şiir çevrelerinde ve okuyucu arasında kabul görmesi pek kolay olmamıştır. Dönemin ünlü yenilikçi şairlerinden Furûg-i Ferruhzâd bile bir söyleşide Şâmlu’nun bu tarz şiirlerini şiir olarak görmediğini, aslında onun bu çalışmalarını anlamadığını, bu çalışmalarını

anlamamasının nedeninin belki de şiirde düzey olarak kendisinin bu çalışmaların düzeyine erişememesi olabileceğini söyler. Furûğ, şiir konusunda Şâmlu'dan farklı düşündüğünü ve Şâmlu'nun vezinsizlikte ifrata düştüğünü de belirtir⁴².

Rızâ Berâhenî ve Muhammed-i Hukûkî gibi önemli şiir eleştirmenleri de Şâmlu'nun *Âydâ der Âyine*'sine ciddi eleştiriler yöneltmişlerdir. Berâhenî'ye göre Şâmlu, önceki şiirlerinde sevgiliyi, söylediklerini daha muhkem kalıplarda söylemek için bir vesile kılarken bu kitabındaki şiirlerinde amaç haline getirmiştir. Bu da onun şiirlerinin basitleşmesine ve ilkelleşmesine yol açmıştır⁴³.

Muhammed-i Hukûkî'ye göre ise Şâmlu bu kitabında hayatın şiire taşınması pek uygun olmayan en özel bölümlerini şiirine taşımıştır. Hukûkî, daha da ileri giderek "sepîd" şiirleri şiir saymayanlara bu durumda hak vermek gerektiğini söylemiştir⁴⁴.

Şâmlu'nun kutsal kitapların, özellikle de Tevrat'ın dilinden etkilenmesine ilişkin olarak kendi söyledikleri aydınlatıcıdır. O, kendisiyle yapılan bir söyleşide batılı bir yazarın Tevrat'ın üslubunu taklit ederek kaleme aldığı bir eserini okuyunca bundan çok etkilendiğini ve Tevrat'ı okumaya yöneldiğini, oradan da Kuran tefsirlerini okumaya geçtiğini ve sonra da [bu konuda] eline ne geçtiyse okuduğunu anlatır⁴⁵.

Berâhenî de yukarıda bahsettiğimiz eleştirisinde Şâmlu'nun şiirlerindeki Tevrat etkisine değinir ve onun mensur şiirlerindeki âhengin, Tevrat dilinin âhenginden etkiler taşıdığını söyler.

Bütün bunlarla birlikte *Âydâ der Âyine*'nin okuyucu tarafından otuz küsur yıldan bu yana hâlâ yoğun bir ilgiye mazhar olması, bu kitabın şiirin cevherini yakaladığını göstermektedir.

Âydâ: Direht ve Hancer ve Hâtire (Tahran 1344)

Şâmlu'nun önceki kitaplarından daha çok mükemmele yaklaşmış görünen bu kitap şairin "Şebâne" adını verdiği şiirlerle bağımsız başlıklar taşın diğer şiirlerden oluşmaktadır. Bu bakımdan kitabın iki bölüme ayrıldığını var sayabiliriz. Birinci bölüm, birkaç aşk şiiri dışında geçmiş dönem çağrışımları ile şimdiki zaman hikâyelerini temel alan şiirlerden oluşur. İkinci bölümde ise birinci bölüme oranla daha başarılı şiirler okuruz. Bu bölümdeki şiirlerde düşünsel boyut kendini fazlasıyla hissettirir. Kitabın adına da yansıdığı gibi her iki bölümde de "hâtıra" önemli bir yer tutar. *Âydâ: Direht ve Hancer ve Hâtire*, şairin geçmiş çaba ve devinimlerinin boşuna olduğunun farkına varışının öfkesi içerikte belirleyicidir. Şair hayatının olgunluk dönemini yaşadığı bu dönemde, bu boşluk duygusunun etkisiyle ölümü hatırlar ve "cebrî bir inanca"⁴⁶ kendini kaptırır.

Muhammed-i Hukûkî'nin de belirttiği gibi, *Âydâ: Direht ve Hancer ve Hâtire*'yi *Âydâ der Âyine*'nin birinci bölümündeki şiirlerin devamı gibi de görebiliriz. Şâmlu, *Bâğ-i Âyine*'den *Âydâ der Âyine* gibi bir atmosfere ulaşır

başka bir görünüm kazanırken, bu kitabıyla da yavaş yavaş ruhsal bir yorgunluğa ulaşır. Sonuç olarak önceki kitaplarında kıyıda köşede göze çarpan ölüm düşüncesi bu kitapta belirginlik kazanır⁴⁷. Ayrıca şairin bu kitabında tabiata dönüş teması da dikkati çeker. Onun tabiata dönüş öğeleri taşıyan şiirleri okuyucuya şehir hayatından kaçış duygusu verir.

Bu kitapta Şâmlu'nun geçmiş kitaplarında yer yer yakaladığı başarı unsurlarını bir araya getirerek şiirde hedefine ulaşmış olduğunu söyleyebiliriz. Şair bu kitabında dil açısından genel bir başarıyı yakalamıştır.

Koknûs der Bârân (Tahran 1345/1966)

Her şiir kitabında mükemmele doğru bir adım daha atan Şâmlu'nun *Koknûs der Bârân* adlı çalışması da önceki çalışmalarından daha ileri bir çalışmadır. *Aydâ: Direht ve Hancer ve Hâtire*'de ulaştığı yetkinliği daha da pekiştirmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Şâmlu, şiirdeki başarı ve ününe kısa sürede ya da çok kolay ulaşmamıştır. Şiire iyi bir başlangıç yapamayan Şâmlu, her yeni çalışmasında adım adım başarıya doğru sabırla ilerlemiştir. *Koknûs der Bârân* da onun bu sabırlı yürüyüşünün meyvesidir. Şairin bu kitabını olgunluk döneminin ürünü olarak niteleyebiliriz. Bu kitapta vakur bir duruş ve anlamlı bir yorgunluk hissedilir. Bu kitapta aşkla ölüm yan yana yürümektedir. *Koknûs der Bârân*, toplumsallığın bireysellekle, isyanın durulmayla, bugünün dünle iç içe geçişinin sergilendiği bir ortam özelliği taşımaktadır.

Koknûs der Bârân'da toplam on iki şiir vardır. İlaveten, bu şiirlerden "Se Surûd Berâyi Âftâb", üç bölümden oluşur: Bu bölümlerin ilk ikisi "Şebâne", "Çelçel" başlıklarını taşıırken üçüncü bölüm başlıksızdır. Bu çalışmada uzun şiirlerin yanında küçük şiirler de yer alır.

Koknûs der Bârân'a yazılan eleştirilerde ortaya konulan görüşler genelde Şâmlu'nun şiir serüveninin olgunluk dönemine işaret ederken, bu kitaba forma ilişkin bazı eleştiriler de dile getirilmiştir. Bu eleştiriler arasında Rızâ Berâhenî'nin "Şâmlu'nun imgelemi önemseydiği ancak, bunu yaparken yanlış bir dil seçtiği"⁴⁸ eleştirisi dikkate değerdir.

Mersiyehâ-yi Hâk (Tahran 1348)

Şâmlu'nun bu kitabında on bir şiir yer alır. "Mukaddime" başlığını taşıyan ilk şiirin teması şiirdir. Kitabın son şiiri ise *Âhenghâ-yi Ferâmûş-sode*'den bu kitaba taşınan "Berâyi Hûn u Mâtik"tir. *Mersiyehâ-yi Hâk*'taki şiirler, düşünce yönü ağır basan şiirlerdir. Bu şiirlerde şairin tabiata yakın durduğunu, gökyüzü, dağ, rüzgâr, gece, akşam, şafak, sabah, tanyeri, ufuk, güneş, karanlık ve ateş gibi tabiatla ilintili kelimelerin çokça kullanıldığı görülür.

***Şukuften der Mih* (Tahran 1349/1970)**

Şukuften der Mih, sekiz şiirden oluşan bir kitaptır. Bu kitabın ilk şiiri olan “Nâme”, Şâmlu’nun ilk şiirlerinden sayılması gereken bir şiirdir. Çünkü kendisinin de belirttiği gibi bu şiir, 1323/1944 yılında Alman faşizmi yanlısı tutumu nedeniyle düştüğü Müttefikler hapishânesi Kasr’da yazılmıştır⁴⁹. “Nâme”, kaside formunda yazılmış olup bu kitabın diğer şiirlerinden ayrılır.

Kitapta yer alan diğer yedi şiir Şâmlu’nun en güzel şiirleri arasında sayılabilecek şiirlerdir. Bu şiirlerde şairin son dönemlerde yaşadığı bireysel ve ruhsal sıkıntılarının izlerini gözlemlemek mümkündür.

Bazıları bu şiirlere bakarak Şâmlu’nun şairliğinin son günlerinde olduğu yargısına varmışlardır⁵⁰. Çünkü o bu kitaptaki kimi dizelerinde artık şairin içindeki ateşin sönmeye yüz tuttuğunu ifadeye hamledilebilecek öğeler vardır⁵¹. Oysa Şâmlu’nun , bu kitabı ve sonraki şiirleri onun şiir serüveninin sürdüğüne, onun içindeki şiir ateşinin kolay sönecek gibi görünmediğine işarettir.

Aslında bu şiirlerde öne çıkan tükenmişlik duygusu ve umutsuzluk, dönem şiiri için genelleştirilebilir bir durumdur. Çağdaş İran şiir tarihinde 1332/1953’ten başlayan ve II. Pehlevi dönemi diye adlandırılan dönemin diğer adı da “düş kırıklığı” ya da “yenilgi” dönemidir. 1340’lı/1960’lı yılların ortalarına dek süren bu dönemin izlerinin sonraki dönem şiirinde de varlığını sürdürmesi doğaldır. Şiirde olgunluk dönemini çoktan yakalamış olan ve başka şairleri kolayca etkisi altına alan toplumsal ve siyasi süreçlerden etkilenmesi oldukça farklı olan Şâmlu, 1960’lı yılların ikinci yarısında başlayan ve hayatın ve toplumun bütün alanlarına egemen olan devingenliğe kendini kolay kolay kaptırmayarak daha dingin bir edayla şair ve aydın olarak geçmiş üzerindeki muhasebesini ve gelecekte umutsuzluğunu şiirlerinde dile getirmeyi sürdürdüğü söylenebilir. Üstelik *Şukuften der Mih*’te yer alan şiirlerde (diğerlerinden ayrı tuttuğumuz ilk şiir hariç) yazılış tarihi belirtilmediğinden bu şiirlerin tam da bu düş kırıklığı döneminin ortasında yazıldığını varsayabiliriz. Onun şiirlerine yansıyan bu umutsuzluk ve tükenmişlik duygusunu şiirlerinin tükendiği biçiminde yorumlamanın yanlışlığı şairin bir sonraki şiir kitabıyla daha bir açıklık kazanmıştır.

***İbrâhîm der Âteş* (Tahran 1352)**

Şukuften der Mih’te döneminden ve kendinden umutsuzluğunu dile getirirken, İbrâhîm der Âteş’te toplumdaki heyecan ve devinimin de etkisiyle o umutsuzluğundan sıyrılarak ayağa kalkar ve slogana kaçmadan en güzel savaşım şiirlerini yazar. Daha önce de belirttiğimiz gibi bundan önceki dönem İran şiirinde düş kırıklığı dönemi olarak adlandırılırken, bu dönem “ayağa kalkış” ve “savaşım” dönemidir. Çünkü toplumda Pehlevi rejimine karşı hem aydınlar arasında hem de halk arasında genel bir başkaldırı hızla yayılmaktadır. Bu arada bazı gruplar arasında silahlı mücadele düşüncesi ağırlık kazanır. Hatta bu silahlı mücadelenin ilk örnekleri görülmeye başlar.

1349/1970 yılında meydana gelen Siyâhkel olayı, Pehlevi yönetimine karşı gelişen muhalif kırırdanmalarda önemli bir dönüm noktası olmuş ve bu olaydan itibaren toplumsal muhalefet hızlanmıştır⁵². Bu harekete şiir de bigâne kalmamış ve genç şairler genelde slogan yönü ağır basan savaşım şiirleri yazmaya başlamışlardır. Oysa Ahmed-i Şâmlu, bu son şiir kitabına gelinceye değin, şiirde gençlik dönemini çoktan kapamış ve olgunluğa ulaşarak durağan bir şiirde karar kılmış bir şair görüntüsü vermektedir. Şâmlu'nun ve onun gibi üslup sahibi büyük şairlerin her rüzgâra kapılması beklenmemelidir. Ancak kimi şiir kitaplarında bireysel temalar öne çıksa da Ahmed-i Şâmlu'nun şiiri, toplumsal durumları göz ardı etmeyen bir şiirdir ve bu dönemde de Şâmlu şiirinin düzeyini düşürmeden, şiiri gündelik olaylara feda etmeden ve farklılığını koruyarak şiirleriyle bu savaşımında yerini almıştır. İbrâhîm der Âteş bir usta bir şairin muhalif tonu baskın olan düzeyli şiirlerinden oluşmaktadır. Şefî'î-yi Kedkenî de bu hususa işaret eder: "Şâmlu her zaman öyle bir azamete sahiptir ki ne umutsuzluğu sıradan bir umutsuzluk, ne de umudu 'ölme eşeğim yaz gelince sana yonca biçerim' türü bir umuttur"⁵³.

İbrâhîm der Âteş'te toplam yirmi bir şiir yer alır. Şairin daha önceki kitaplarında da rastladığımız "Şebâne" başlıklı şiirlere bu kitapta da rastlarız. Bu kitapta "Şebâne" başlığını taşıyan ve bu başlığa ek olarak değişik alt başlıkları bulunan beş şiir vardır.

Bu kitapta yer alan şiirlerin içeriği, ölçülüp biçilmiş, asil ve bugüne aittir⁵⁴. Bu kitabın adına kaynaklık eden "Surûd-î İbrâhîm der Âteş" adlı şiir⁵⁵, o dönemin Halkın Mücahitleri Örgütünün üyelerinden olup söylentiye göre Savak'ın yaptığı işkence sırasında uzuvları yanarak ölen Mehdî-yi Rızâî'ye ağıt olarak yazılmıştır⁵⁶.

Şâmlu'nun bu kitabı da önceki kitapları gibi şairin şiir serüveninin zirve şiirleridir. Bu kitabın önceki kitaplardan farkı, içerikle bağlantılı olarak kullandığı dilden kaynaklanmaktadır.

Deşne der Dîs (Tahran 1356/1977)

Deşne der Dîs, Şâmlu'nun en önemli şiir kitaplarından biridir ve şair bu kitabıyla şiir serüveninin zirve dönemini sürdürmektedir. Fakat kitabın yayımlandığı dönem, bu önemli eserin ilk basımında gereken ilgiyi görmesini engellemiştir. Bu kitap yıllarca kitapçı vitrinlerinde bekledikten sonra toplumdaki siyasi tansiyonun normale dönüşüyle birlikte gereken ilgiyi görmeye başlamıştır⁵⁷.

Bunun nedeni toplumda siyasi hareketlenmenin, muhalif çıkışların ve rejim aleyhtarı hareketlerin had safhaya ulaşması ve bir çırpıda okunabilen, siyasi yönü ağır basan ve gerilla marşlarını andırır şiirin revaç bulması olmalıdır. Bununla birlikte kitabın ilk basım tarihinden bir yıl gibi kısa bir süre sonra ikinci basımının yapılması, bu eserin okuyucuyla sessiz sedasız da olsa buluştuğunu göstermesi bakımından ilginçtir.

Şâmlu'nun bu kitaptaki şiirleri de sözünü ettiğimiz toplumsal atmosferin ürünü olup genel anlamda dönem şiiriyle aynı eksende dönmekle birlikte,

kendini kolay ele veren, açık ve gündeme uygun şiirler değildir. Bu bakımdan ilk yayımlandığında hak ettiği ölçüde adından söz ettirmemiştir.

Deşne der Dîs'te toplum on sekiz şiir yer alır. Bölümlere ayrılmamış olan bu kitaptaki şiirlerin üçü yine "Şebâne" üst başlığını taşır.

***Terânehâ-yi Kûçek-i Gurbet* (Tahran 1359/1980)**

Bu kitapta yer alan şiirlerin çoğu İran dışında yazılmış şiirlerdir. Bu kitapta yer alan şiirler de Şâmlu'nun diğer ustalık dönemi şiirleri gibi ağır, gizemli, imgelem bakımından güçlü şiirlerdir.

***Medâyh-i Bîsile* (Stockolm 1371/1992)**

İlk basımı İsveç'te yapılan bu kitabın İran'daki ilk basımı 1378/1999 yılında Tahran'da gerçekleşir. Kitapta, "1357/1979 sonrası dönemde yazılmış"⁵⁸ yirmi üç şiir bulunmaktadır.

Bu kitaptaki şiirler de ritim ve dil bakımından tipik şiirlerdir. Genellikle devrim sonrası şiirlerin bir araya geldiği bu kitaptaki bazı şiirlerde umutsuzluk havası egemendir ve eleştirel öğeler kendini hissettirir.

***Der Âstâne* (Tahran 1376/1997)**

Şâmlu'nun yaşlılık döneminde yayımladığı bu kitapta yirmi yedi şiir yer alır. Bu şiirler için dil ve ritim bakımından bundan önceki "sepîd" şiirleri için söylenenden çok farklı bir şey söylenemez. Şu kadarı denebilir ki Şâmlu, artık şiir serüvenini tamamlamıştır, ancak şiirsellik açısından bir gerilemeden söz edilemez.

***Hadîs-i Bîkarârî-yi Mâhân* (Tahran 1379)**

Şairin son şiir kitabı, hayatının son yılında yayımlanan *Hadîs-i Bîkarârî-yi Mâhân*'dir. Bu kitapta yirmi şiir yer alır. Bu şiirler şairin seksenli ve doksanlı yıllarda yazdığı şiirlerdir.

¹ Asker-i Pâşâî, *Be-nâm-i Heme-i Şi'rhâ-yi To*, 2 c., Tahran 1378/1999.

² Asker-i Pâşâyî, age, C. II, s. 571-587.

³ Aynı eser, C. II, s. 619-625.

⁴ Asker-i Pâşâyî, age, C. II, s. 119.

⁵ *Hemşehri* (günlük gazete), Sayı: 2175, 4 Mordad 1379/25 Temmuz 2000, s. 1.

⁶ Şems-i Lengerûdî, *Târîh-i Tahlîlî-yi Şi'r-i Nov*, Tahran 1377/1998, C. I, s. 355.

⁷ Takî-yi Pürnâmdâriyân, *Sefer der Mih - Teemmülî der Şi'r-i Ahmed-i Şâmlu*, Tahran 1374/1995, s. 72.

⁸ Şems-i Lengerûdî, age, C. I, s. 356.

⁹ Aynı eser, C. I, s. 357.

¹⁰ Aynı eser, C. I, s. 357-358.)

¹¹ Asker-i Pâşâyî, age, C. I, s. 29.

¹² Aynı eser, C. II, s. 614.

¹³ Abdu'l-Âli-yi Destgayb, *Nakd-i Âsâr-i Ahmed-i Şâmlû*, Tahran 1373/1994, s. 54.

¹⁴ Bkz. Asker-i Pâşâyî, age, C. I, s. 137.

¹⁵ Ahmed-i Şâmlû, *Kat'-nâme*, 4. bs. Tahran 1364/1985, s. 19 vd.

- ¹⁶ Aynı eser, s. 5-18.
- ¹⁷ Şems-i Lengerûdî, age, C. I, s. 441'den naklen *Kebûter-i Sulh*, II. dönem, Sayı: 8 (1330/1951).
- ¹⁸ *Kat'-nâme*, s. 57-58.
- ¹⁹ Şems-i Lengerûdî, age, C. I, s. 473.
- ²⁰ Aynı eser, C. I, s. 474-475.
- ²¹ Asker-i Pâşâyî, age, C. I, s. 85-86.
- ²² *Kat'-nâme*, s. 92.
- ²³ Şems-i Lengerûdî, age, C. I, s. 477.
- ²⁴ Aynı yer.
- ²⁵ Asker-i Pâşâyî, age, C. I, s. 81.
- ²⁶ Aynı eser, C. II, 613.
- ²⁷ Ahmed-i Şâmlû, *Hevâ-yi Tâze*, 8. bs. Tahran 1372
- ²⁸ Asker-i Pâşâyî, age, C. I, s. 81.
- ²⁹ Ahmed-i Şâmlû, *Mersiyehâ-yi Hâk ve Şukuften der Mih*, 6. bs. Tahran 1372/1993, s. 61-69.
- ³⁰ Takî-yi Purnâmdâriyân, age, s. 83.
- ³¹ Asker-i Pâşâyî, *Be-Nâm-i Heme-i Şi'râhâ-yi To*, C. II, s. 611.
- ³² Aynı yer.
- ³³ Lengerûdî, age, C. II, s. 385.
- ³⁴ Lengerûdî, age, C. II, s. 386.
- ³⁵ Aynı eser, s. 385-386.
- ³⁶ Mehdî Ehavân-i Sâlis, *Harîm-i Sâyeihâ-yi Sebz*, 2. bs. Tahran 1372, s. 23-71.
- ³⁷ Abdu'l-Alî-yi Destgayb, age, s. 63.
- ³⁸ Aynı eser, s. 63 vd.
- ³⁹ Purnâmdâriyân, age, s. 79; krş. Abdu'l-Alî-yi Destgayb, age, s. 20.
- ⁴⁰ Asker-i Pâşâyî, age, C. I, s. 259.
- ⁴¹ Lengerûdî, age, C. III, s. 146-147.
- ⁴² Aynı eser, C. III, s. 147.
- ⁴³ Aynı yer.
- ⁴⁴ Aynı eser, C. III, s. 148-150.
- ⁴⁵ Aynı eser, C. III, s. 150.
- ⁴⁶ Aynı eser, C. III, s. 220.
- ⁴⁷ Aynı yer.
- ⁴⁸ Şems-i Lengerûdî, age, C. III, s. 342.
- ⁴⁹ *Mersiyehâ-yi Hâk* (6. bs.) – *Şukuften der Mih* (4. bs.), Tahran 1372, s. 71-76.
- ⁵⁰ Lengerûdî, age, C. IV, s. 43.
- ⁵¹ Bkz. *Mersiyehâ-yi Hâk– Şukuften der Mih*, s. 88 vd.
- ⁵² Lengerûdî, age, C. IV, s. 3, 329.
- ⁵³ Aynı eser, C. IV, s. 328.
- ⁵⁴ Aynı eser, C. IV, s. 336.
- ⁵⁵ Ahmed-i Şâmlû, *İbrâhîm der Âteş*, 7. bs. Tahran 1372/1993, s. 31 vd.
- ⁵⁶ Lengerûdî, age, C. IV, s. 336.
- ⁵⁷ Aynı eser, C. IV, s. 455.
- ⁵⁸ Abdu'l-Alî-yi Destgayb, age, s. 145.